

Vlaams
Parlement

stuk **1898** (2012-2013) – Nr. 3
ingediend op 31 oktober 2013 (2013-2014)

Voorstel van resolutie

van de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten en
Vera Van der Borght, de heer Peter Gysbrechts,
mevrouw Elisabeth Meuleman en de heer Boudewijn Bouckaert

betreffende het opstarten van een multidisciplinair
wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken,
gevolgen en mogelijke oplossingen inzake pesten
bij jongeren

Hoorzitting

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen
uitgebracht door mevrouw Kathleen Deckx

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Boudewijn Bouckaert.

Vaste leden:

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, de dames Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
mevrouw Katleen Martens, de heren Wim Van Dijck, Wim Wienen;
de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
mevrouw Vera Celis, de heer Kris Van Dijck;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heer Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Veerle Heeren, Katrien Schryvers;
de heren Frank Creyelman, Chris Janssens, Erik Tack;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
mevrouw Yamila Idrissi, de heer Chokri Mahassine;
de heer Willy Segers, mevrouw Goedeke Vermeiren;
de heer Jurgen Verstrepen;
mevrouw Mieke Vogels.

Toegevoegde leden:

mevrouw Gerda Van Steenberge.

Stukken in het dossier:

- 1898 (2012-2013) – Nr. 1: Voorstel van resolutie
- Nr. 2: Advies van het Kinderrechtencommissariaat

INHOUD

1. Uiteenzetting door de heer Gie Deboutte, voorzitter Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten	4
1.1. Cijfers.....	4
1.2. Gevolgen	6
1.3. Multidisciplinair onderzoek	8
1.3.1. Vooraf.....	8
1.3.2. Macroniveau.....	8
1.3.3. Mesoniveau.....	8
1.3.4. Microniveau.....	9
2. Uiteenzetting door de heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris.	9
2.1. Vertrekpunten resolutie	9
2.2. Advies	9
2.2.1. Wat werkt en wat werkt niet?.....	10
2.2.2. Geweld, pesten en de schoolomgeving.....	10
2.2.3. Pesten en sociale media	11
3. Uiteenzetting door de heer Piet Casier, medewerker VCLB Vormingscentrum	11
4. Vragen en opmerkingen van de leden	14
4.1. Tussenkost van mevrouw Irina De Knop.....	14
4.2. Tussenkost van mevrouw Kathleen Helsen	15
4.3. Tussenkost van mevrouw Vera Celis	16
4.4. Tussenkost van mevrouw Kathleen Deckx.....	17
5. Antwoorden van de heer Gie Deboutte	17
6. Antwoorden van de heer Bruno Vanobbergen.....	18
7. Antwoorden van de heer Piet Casier	19
8. Replieken	20

Bijlage: zie [dossierpagina](http://www.vlaamsparlement.be) op www.vlaamsparlement.be

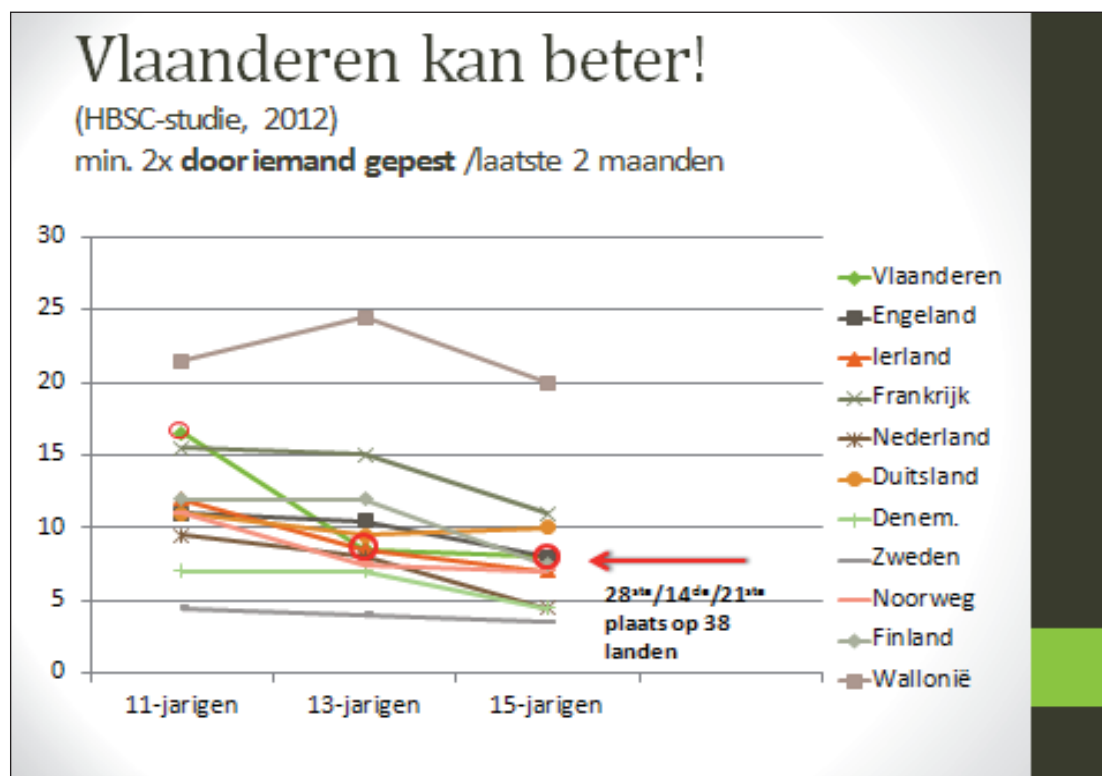
De Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen hield op 3 oktober 2013 een hoorzitting over het voorstel van resolutie betreffende het opstarten van een multidisciplinair wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken, gevolgen en mogelijke oplossingen inzake pesten bij jongeren. Als sprekers werden uitgenodigd: de heer Bruno Vanobbergen, kinder-rechtencommissaris, de heer Gie Deboutte, voorzitter Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten, en de heer Piet Casier, medewerker VCLB Vormingscentrum (VCLB: Vrije-CLB-Koepel). De PowerPointpresentatie van het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten is te vinden op de [dossierpagina](#) van dit stuk op www.vlaamsparlement.be.

1. Uiteenzetting door de heer Gie Deboutte, voorzitter Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten

1.1. Cijfers

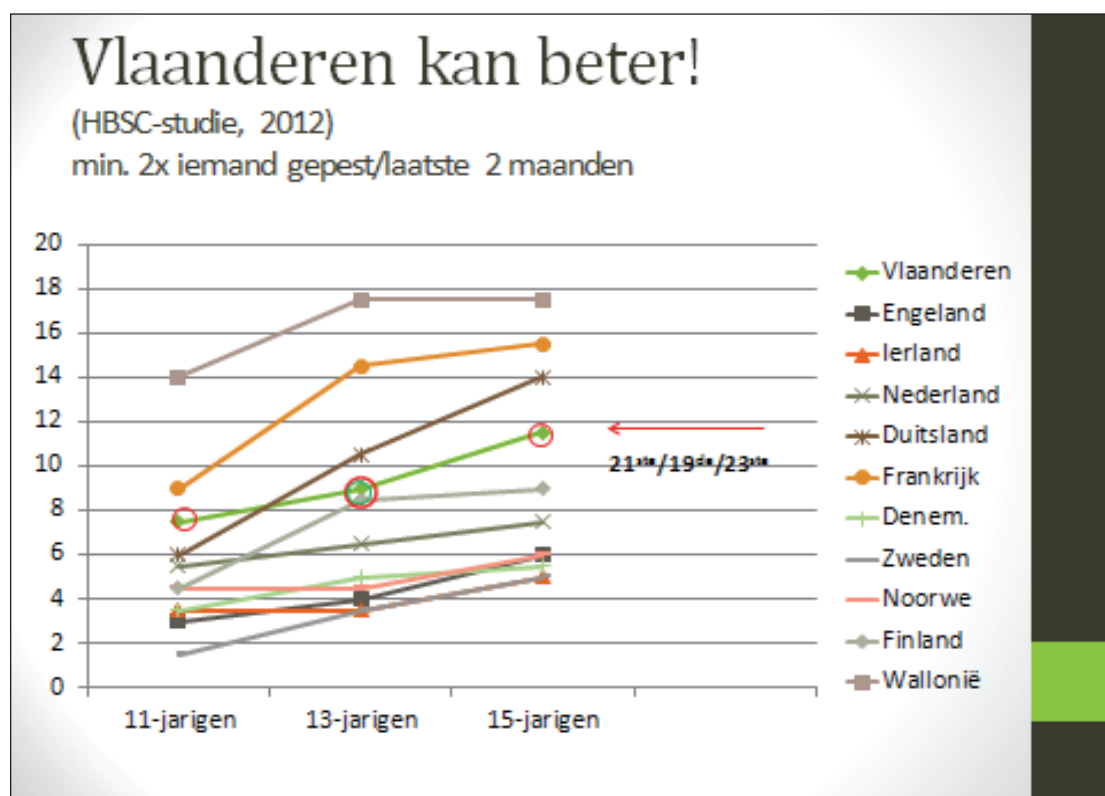
De heer *Gie Deboutte* stemt in met de vaststelling dat men vandaag niet duidelijk weet hoe men ervoor kan zorgen dat jongeren minder vlug met pesten te maken krijgen. Mensen die bij het onderwijs betrokken zijn, verklaren in gesprekken dat ze het ontbreken van hanteerbare instrumenten betreuen. Wat precies wenselijk is bij preventie en aanpak, blijft in Vlaanderen een grote vraag. Hij nuanceert vervolgens dat sommige zaken wel helder zijn, terwijl andere bijkomend onderzoek verdienen.

Er is op Vlaams niveau maar één onderzoek, dat vierjaarlijks plaatsvindt bij jongeren tussen 11 en 18 jaar, dat toelaat de omvang van pestgedrag op school in te schatten en te vergelijken met vroegere cijfers. De HBSC-studie (Health Behaviour in School-Aged Children), op Vlaams niveau mee mogelijk gemaakt door het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid laat zien dat nagenoeg een kwart (24,5%) van meer dan 9000 jongeren de laatste twee maanden als slachtoffer te maken had met ‘klassiek’ pestgedrag, terwijl 7% pestte. Zorgwekkend is dat respectievelijk 5,5% en 3,2% wekelijks en meer dan wekelijks met pestgedrag geconfronteerd werd. In de leeftijdscategorie van 10- tot 18-jarigen zou het samen om minstens 34.500 jongeren gaan die minstens één keer per week worden gepest.

Dat Vlaanderen voor 11-jarigen de 28ste plaats bekleedt op 38 landen, is een hoge startpositie, die bijkomend onderzoek verdient. Op dat vlak is Vlaanderen niet bepaald voorbeeldig, besluit hij. Uit de vaststelling dat Vlaanderen voor 13-jarigen op de 14de plaats staat en voor 15-jarigen opnieuw op de 21ste, kan worden afgeleid dat andere landen over meer pedagogische kundigheid beschikken om het pestcijfer ook later nog te drukken. Een mogelijke verklaring is dat de opvang bij het begin van het middelbaar onderwijs beter is. Onderzoek is aangewezen om uit te maken of het wel verstandig is de aandacht te beperken tot nieuwkomers. Fundamentele vraag is waar het beleid op mikt.

Vergelijking van het pestgedrag toont dat sommige landen tot vier keer lager scoren dan Vlaanderen. Nederland zit de helft lager. De spreker concludeert dat onze regio er nog enigszins in slaagt slachtoffers op te vangen, maar zwak toegerust is om jongeren uit pestgedrag te houden. Tussen 13 en 15 jaar neemt het zelfs nog toe in de schoolcontext. De impact van orde- en tuchtmaatregelen ten aanzien van pestende leerlingen blijkt gering. Pestkoppen gaan er niet minder om pesten.

Op het vlak van daderaanpak roept hij de vraag op of de herstelgerichte benadering geen belangrijkere plaats verdient door de scholen incentives te geven om hun leerkrachten op dit vlak bij te scholen. Er zijn studies die aantonen dat in landen waar de socio-economische kloof verbreedt, ook het pestgedrag toeneemt. Dat verdient misschien een multidisciplinaire blik.

Wat copingstrategieën betreft, heeft het lopende, longitudinale DICA-onderzoek (DICA: Developmental Issues in Cyberbullying amongst Adolescents) aan de Universiteit Antwerpen (UAntwerpen) tot nu toe als resultaat opgeleverd dat jongeren voornamelijk met op emotie gebaseerde strategieën reageren op agressie (terugtrappen, wraak), wat leidt tot escalatie, in tegenstelling tot adequatere sporen als koelbloedig blijven en zich beter beveiligen. Interessant is ook de vaststelling dat een grote groep van omstanders niets doen.

Reden is vaak onzekerheid over wat een goede reactie is, maar dat kan aangeleerd worden. Andere redenen zijn angst, scepticisme over het reactievermogen van de school en de leerkrachten en – vooral dan bij de oudere leerlingen – onverschilligheid.

Copingstrategieën jongeren

DICA-onderzoek (2012) - S. Pabian & H. Vande Bosch [9 - 16-jarigen]

- Spontane oplossingsgerichte strategieën (jongeren)
 - Probleemoplossende strategieën
 - < Emotie-gebaseerde strategieën
- Reactie omstaanders:
 - Hulp geboden: 45,6%
 - Mee gepest: 5%
 - Niets gedaan: 56,9%

↙ - Zijn mijn zaken niet (30,1%)
 ↘ - Angst om nadien zelf gepest te worden (19,1%)
 - Niet weten wat gedaan (18,9%)

Wat cyberpesten betreft is het probleem duidelijk groter in het beroeps- en technisch onderwijs.

	Slachtoffers	Cyberpestkoppen
BSO	12,2%	25,2%
TSO	10,6%	16,3%
ASO	9,3%	8,3%

Er is meer preventie nodig, dus meer inzicht in de factoren die beschermend of ontradend zijn. De spreker pleit voor een doelgericht beleid met eigen accenten voor leerlingen uit het beroeps- en technisch onderwijs. Is inbedding in het curriculum niet op zijn plaats?

Wat detectie betreft, geven jongeren aan liever zelf naar een oplossing te zoeken dan te melden. Misschien moeten nieuwe vormen van vroege melding ontwikkeld worden, suggereert de spreker. Volgende vraag is die naar remediëring – zeker online maar ook offline.

1.2. Gevolgen

Ten eerste zijn er schoolgebonden effecten. Onderzoek toont een negatieve impact op het schoolgedrag aan inzake cijfers en prestaties, maar ook op vlak van werklust. Dat neemt zowel bij daders als slachtoffers de vorm aan van spijbelen of te laat komen. Andere gevolgen zijn zelf naar geweld grijpen en drugsgebruik.

Daarnaast is er impact op de gezondheid: artsen constateren psychosomatische klachten en psychische en sociaal-emotionele problemen (bijvoorbeeld posttraumatische stressstoornis).

Tot slot zijn er ook gevolgen voor het maatschappelijk functioneren: van asociaal tot anti-sociaal gedrag. Slachtoffers en daders van pestgedrag duiken beide vier keer vaker op in de statistieken van delinquent handelen en van suïcidaal gedrag. Jongeren die op een ernstige manier verstrikt raken in (cyber)pestgedrag vragen dus duidelijk onze aandacht.

Impact slachtoffers & daders

Schoolgebonden effecten

- Leer- en werkprestaties ↓
- Spijbelen – te laat komen
- **Schoolnormoverschrijdend gedrag** (geweld, druggebruik, pesten...) ↑
- Afwezigheden

Impact slachtoffers & daders

Impact op gezondheid

- Psychosomatische klachten – fysieke problemen
- Psychische en sociaal-emotionele problemen
 - Depressieve gevoelens
 - **Suïcidale gedachten en suïcidaal gedrag**
 - Automutilatie
 - Dwangmatig gedrag
 - Overprikkelbaar en over-angstig (PTSS) <-> stil/afwezig/dagdromen
 - **Onzekerheid** – faalangst – fobieën

1.3. Multidisciplinair onderzoek

1.3.1. Vooraf

Meer multidisciplinair onderzoek vragen heeft weinig zin als er geen gevolg aan wordt gegeven, merkt de heer Deboutte op. Die opvolging moet plaatsvinden op het niveau van de school, de hulpverlening en de praktijk. Onderzoek opent echter ook de weg naar nieuw onderzoek, en dat moet dan ook mogelijk gemaakt worden. Tot nu toe investeerde Vlaanderen veel in bewustmaking en een zacht impulsbeleid, maar dat volstaat niet. Vergeleken met andere landen is er werk aan de winkel, de reactie mag niet gebaseerd zijn op incidenten. Buiten het genoemde UAntwerpen-onderzoek wordt het thema ‘pesten’ als specifiek onderzoeksthema niet opgenomen door de universiteiten.

1.3.2. Macroniveau

De spreker stelt voor om op macroniveau de maatschappelijke kosten in kaart te brengen. Hij nam daarvoor al contact op met professor Lieven Annemans van de Universiteit Gent (UGent). Verder is de ontwikkeling van gedegen pakketten nodig, die lering trekken uit succesvolle praktijken. Daarnaast zou een monitor handig zijn om het effect van de aanpak te meten. De bestaande instrumenten zijn daarvoor niet verfijnd genoeg. Het ‘intervention mapping protocol’ is een dergelijk wetenschappelijk model. Een andere is het RE-AIM-programma (Reach, Efficacy, Adoption, Implementation, Maintenance). Het verdient aanbeveling om na te gaan hoe Vlaamse scholen het pest- en cyberpestprobleem vandaag aanpakken en hoe effectief die aanpak is. Bij gebrek aan een systematische aanpak is het bijzonder moeilijk om hier zicht op te krijgen. Zoals aangegeven in de tweede nota voor suïcidepreventie is het wenselijk om een facettenbeleid (bovendepartementaal) uit te bouwen dat toelaat om een ‘overstijgende’ kijk te ontwikkelen en krachten en middelen te bundelen.

1.3.3. Mesoniveau

Ook op het niveau van de schoolbeleidsvoering vragen de scholen een eigen monitor-systeem: een instrument dat vertrekkende van een basisbevraging meet of het beleid verschil maakt en of programma’s succesvol geïmplementeerd worden. Scholen zouden baat hebben bij een zelfevaluatiETOOL die hen in staat stelt een en ander na te kijken. Volgens de spreker zou het zinvol zijn dat ook de inspectie gebruikmaakt van een gelijkaardig instrument als ze naar de scholen stapt. Dan pas biedt een dergelijke tool de scholen houvast en versterkt het de impuls om het goed te doen.

Een toetsingsinstrument is ook belangrijk. Er wordt al heel wat materiaal gemaakt, ook in het buitenland. Scholen hebben echter te weinig inzicht in de kwaliteit ervan, op het feit of iets al dan niet aansluit bij de schoolwerking en op de doelstellingen van een instrument. De scholen pakken wat er te krijgen is vanwege de grote vraag naar hulpmiddelen door leerkrachten. Vaak komt men tot de conclusie dat alles er alleen maar complexer mee wordt, waarmee er van enig beleid in die richting geen sprake meer is. Het lijkt de spreker daarom nuttig dat scholen over een soort raster zouden kunnen beschikken als basisinstrument waarin kan worden aangevinkt of iets relevant is voor een bepaald aspect of item. Dergelijk instrument ontbreekt.

Er is evenmin een strategie om school en gezin beter te doen samenwerken. Er zijn specifieke vormingen inzake communicatie met ouders, die niet zelden zeer problematisch verlopen. Rond implementatie, samen iets aantrekken, ‘community based’ werken is er niets. Er zijn bitter weinig tools in die zin. Ook daarover kan op een mesoniveau nagedacht worden, met de actoren dicht bij de school, stelt de spreker.

Hij ziet tevens een behoefte aan een goed hulpverlenings- en meldingsaanbod, op maat van de vraagsteller. Die moet vertrouwen hebben in het bestaande aanbod. Vooral nog zegt een derde van de slachtoffers niets. Angst blijkt nog te vaak een grote rol te spelen.

1.3.4. *Microniveau*

Op microniveau is het van belang de omstaanders te mobiliseren. Dat is een hefboom die veel te weinig wordt aangewend omdat men niet weet hoe die te bewerkstelligen. Een vroege de-escalatie door het ingrijpen van omstaanders kan ellende en ernstige gevolgen voorkomen. Die groep weet evenwel niet hoe in te grijpen en voelt zich doorgaans ook niet veilig.

Ook ouders en leerkrachten hebben nood aan inzicht in hoe ze hun handelingsverlegenheid achter zich kunnen laten. Dat inzicht kan ook in andere settings toegepast worden: jeugdverenigingen, jeugdclubs, sportclubs enzovoort, zien zich met gelijkaardige problematieken geconfronteerd.

Zeker inzake internet is een reductie van het risicogedrag van kinderen van wezenlijk belang. Er zijn goede tools en voldoende kennis nodig om te ontdekken hoe hun skills en derhalve hun gedrag kan worden beïnvloed.

Ten aanzien van de opvoeders buiten de schoolmuren moet opvoedingsondersteuning een prominente factor blijven. De Gezinsbond organiseert dat wel, maar de return naar scholen blijft ondermaats. Bij conflicten ziet men er niks van terug. De spreker meent dat juist die initiatieven nauw moeten aansluiten bij wat scholen doen. Beide factoren moeten sneller bij elkaar gebracht worden om een ondersteuningsaanbod te ontwikkelen. Wat dat moet inhouden, laat de spreker open voor onderzoek.

2. Uiteenzetting door de heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris

De heer *Bruno Vanobbergen* licht het advies toe van het Kinderrechtencommissariaat (KRC) (*Parl.St.* VI.Parl. 2012-13, nr. 1898/2) bij het voorstel van resolutie. Het advies is vooral geïnspireerd op de klachten en vragen die het KRC in de voorbije jaren heeft ontvangen.

2.1. *Vertrekpunten resolutie*

De dagelijkse praktijk van het KRC bevestigt een aantal zaken. Zo heeft pesten inderdaad een enorme impact op kinderen, jongeren en hun omgeving, nu en later, en het thema vergt dan ook aandacht vanuit diverse perspectieven.

Een tweede vaststelling is dat Vlaanderen al wel stappen heeft gezet naar een geïntegreerd en structureel antipestbeleid. Er blijven evenwel grote verschillen bestaan tussen de scholen onderling. De ambitie om een dergelijk antipestbeleid op punt te stellen, moet aangehouden blijven.

Ten derde komt het fenomeen cyberpesten aan bod, dat gelinkt is aan de sociale media. Het blijft moeilijk om dat in kaart te brengen, zowel wat betreft het pestgedrag zelf als wat betreft manieren om ermee om te gaan.

Een laatste gedeeld uitgangspunt luidt dat er amper onderzoek loopt dat individuele, omgevingsgerelateerde en structurele factoren samenbrengt. De heer Vanobbergen ziet een duidelijke neiging tot het focussen op de leerling en wat in de klas gebeurt als het over cyberpesten gaat, maar omgeving en structurele factoren acht hij minstens even belangrijk.

2.2. *Advies*

Het advies is geënt op drie thema's: wat werkt en wat werkt niet; geweld, pesten en de schoolomgeving en pesten en sociale media. Voor elk van de thema's zijn er twee onderdelen: wat wordt vastgesteld uit signalen en klachten en vervolgens de aanbevelingen. Het was de bedoeling zo concreet mogelijk te blijven met het oog op het beoogde multidisciplinair onderzoek.

2.2.1. *Wat werkt en wat werkt niet?*

Alle signalen wijzen op diepe angstgevoelens en schaamte. Kinderen blijken ook zelden of niet te weten bij wie of waar ze kunnen aankloppen. Het vertrouwen in de school ontbreekt vaak en zo komen ze uiteindelijk bij het KRC terecht. Daar geven ze doorgaans duidelijk aan dat ze de feiten niet gemeld willen zien in bepaalde omgevingen en dat ze zelf zo onzichtbaar mogelijk willen blijven, uit schaamte, maar ook uit vrees voor verdere escalatie.

Verder stelt het KRC vast dat de aanpak van scholen enorm verschilt. Bepaalde scholen hebben een duidelijk antipestbeleid, en/of zetten sterk in op nascholing en vorming van hun leerkrachten ter zake, maar tegelijk worstelen nog heel wat scholen met het onderwerp en zijn ze bijzonder zwak in communicatie met de leerling en/of ouders. Ook de eigen verantwoordelijkheid blijft een heikel punt voor scholen: strekt die zich uit tot de virtuele ruimte of is ze beperkt tot de fysieke ruimte?

Een andere vaststelling is dat heel wat scholen zoeken naar de juiste aanpak. Het blijkt vaak moeilijk een reeds uitgeschreven antipestbeleid in de praktijk om te zetten. Ze zijn ook niet altijd goed op de hoogte van het bestaande materiaal en van wat al dan niet werkt.

Welke aanbevelingen formuleerde het KRC voor dit thema? Ten eerste is een degelijke inventarisatie van bestaande initiatieven en mogelijke methodieken absoluut noodzakelijk. Dat moet een evidencebased aanpak van pesten mogelijk maken.

Ten tweede wijst het KRC op het belang van een herstelgerichte aanpak. Het vooropgestelde onderzoek zou daarop gefocust moeten zijn, en specifiek op de impact ervan. Het KRC zoekt daarvoor inspiratie in het KiVa-antipestprogramma dat in Finland loopt en succes kent. Meer dan 90% van de scholen werkt ermee. Onderzoek toonde aan dat het kenmerkende curatieve aspect ervan absoluut werkt. In 2012 besliste Nederland al om ermee te experimenteren in een aantal scholen. Tot 2014 loopt een onderzoek aan de Rijksuniversiteit in Groningen.

In een derde aanbeveling wijst het KRC erop dat voldoende aandacht voor een participatieve schoolcultuur en de impact op het voorkomen van geweld en pestgedrag essentieel is. De focus mag geenszins uitsluitend liggen bij de individuele leerling of het slachtofferdaderprofiel, stelt de heer Vanobbergen. In 2011 verkreeg de Gentse Freinetschool 'Het Prisma' het label 'kinderrechtenschool' vanuit het gelijknamige project van Plan België. Diverse andere scholen stapten al in en kregen hetzelfde label. Er is een publicatie over uitgegeven. De Freinetschool ging gedurende twee jaar met het kinderrechtenverdrag aan de slag en werkte een eigen kinderrechtencharter uit. Er werd bijzondere aandacht besteed aan geweld en pesten, omdat de school zich met grote conflicten geconfronteerd zag. Na twee jaar kon men een duidelijke positieve evolutie vaststellen.

2.2.2. *Geweld, pesten en de schoolomgeving*

Het KRC stelt vast dat internationaal onderzoek steeds meer aandacht besteedt aan de invloed van de schoolomgeving op geweld en pestgedrag. Dat behelst niet alleen de sociale schoolomgeving, maar net zo goed de fysieke. Sterk antropologisch geïnspireerd onderzoek wijst op het bestaan van 'ongedefinieerde ruimtes' op school, die ook als de meest onveilige kunnen worden beschouwd. Het gaat dan onder meer om fietsenstallingen, afgelegen hoeken en plekken op de speelplaats, doorsteekruimtes naar andere klassen enzovoort. Ze zijn de facto minder gecontroleerd, geven ook het gevoel minder gecontroleerd te worden en zijn dan ook de plekken bij uitstek waar geweld of pestgedrag vastgesteld wordt. Zodra die risicozones duidelijk gedefinieerd en in kaart gebracht zijn, blijkt de school sterk vooruitgang te kunnen boeken met het ontwikkelen van een antipestbeleid.

In dat verband formuleert het KRC twee aanbevelingen. In eerste instantie acht men het opnemen van een kwalitatief en interpretatief luik in het onderzoek noodzakelijk om de betekenis van de sociale en fysieke schoolomgeving duidelijk in kaart te brengen, rekening houdend met de perspectieven van betrokkenen. Ten tweede ziet het KRC een rol voor de onderwijsinspectie in het kader van de opvolging van de monitoring die een school ontwikkelt. De inspectie kan instaan voor het ontwikkelen van indicatoren sociale veiligheid en het monitoren daarvan.

2.2.3. *Pesten en sociale media*

De pestproblematiek dient niet alleen in verband gebracht met de schoolse omgeving, stelt de kinderrechtencommissaris, het gaat ook om de ruimere vrijetijdsbesteding van jongeren. Het blijkt enorm moeilijk om het gedrag van kinderen en jongeren via sociale media goed aan te pakken. Het KRC krijgt steeds meer meldingen, onder meer over pesterijen via een vals Facebookprofiel. Men probeert het wel te laten verwijderen, maar kinderen noch ouders blijken te weten waar ze met dergelijke problemen terecht kunnen. Ook na contact met Facebook zelf, volgt nog een zeer langdurig proces, tijdens hetwelk het pestprobleem alsnog kan escaleren. In een aantal gevallen kon het KRC zelf via contact met Facebook bekomen dat valse profielen werden verwijderd, maar er is nog veel werk aan de winkel inzake sensibilisering over sociale media.

Er worden grote verschillen vastgesteld in de aandacht van scholen voor cyberpesten. Heel wat scholen gaan ervan uit dat hun verantwoordelijkheid ophoudt bij het laatste belsignaal. Wat daarna op de sociale media gebeurt, lijkt hen niet aan te gaan. Andere scholen tonen evenwel een uitzonderlijke verantwoordelijkheidszin.

Hoe verhouden de inspanningen van scholen en ouders zich tegenover de inspanningen van de desbetreffende industrie? Die discussie lijkt het KRC cruciaal. Het gaat erom de aanpak van het pestprobleem niet louter op de onderwijsomgeving toe te spitsen, maar het als een maatschappelijke problematiek te beschouwen waarvoor mede vanuit de industrie een verantwoordelijkheid te dragen is.

Inzake pesten en sociale media geeft het KRC drie aanbevelingen mee. Ten eerste ziet de heer Vanobbergen een noodzaak om de rol en de verantwoordelijkheid van de sociale media te onderzoeken, bijvoorbeeld inzake het respecteren van het recht op privacy en inzake het recht op informatie. Er blijkt ook wel enige bereidheid in die zin. Het VN-comité (VN: Verenigde Naties) voor de Rechten van het Kind lanceerde in 2013 een nieuwe ‘general comment on children’s rights and business principles’. Dat vond al enige weerklank en men ziet er ankerpunten in om mee aan de slag te kunnen.

Ten tweede zou het KRC graag zien dat er een grondige analyse wordt gemaakt van de stand van zaken op het vlak van rechtenbescherming van kinderen en jongeren bij de sociale media.

Ten derde zou de rol van de school als factor in het onderzoek moeten worden opgenomen om te determineren welke aanpak ze hanteren als ze met cyberpesten geconfronteerd worden, hoe ze hun eigen verantwoordelijkheid begrenzen en hoe ze erover communiceren met de leerlingen.

3. **Uiteenzetting door de heer Piet Casier, medewerker VCLB Vormingscentrum**

De heer *Piet Casier* geeft meteen aan dat het initiatief van de resolutie op de volledige steun van de VCLB kan rekenen, aangezien ze vraagt om meer continue aandacht voor de pestproblematiek. Bij het soort van onderzoek dat wordt vooropgesteld, rijzen wel enige vragen. Het is essentieel om goed na te gaan wat onderzocht moet worden, om dubbel

werk te vermijden. Daarbij verwijst de spreker naar de vele buitenlandse onderzoeken. Effectenonderzoek lijkt hem niet meteen de meest aangewezen methode. Het is niet evident identieke klassen met identieke leerlingen naast elkaar te zetten, de ene met een pakket, de andere zonder. Hij raadt dan ook aan het breder te zien en andere onderzoeksmethoden te overwegen of te ontwikkelen om de pestproblematiek te capteren.

In onderwijs gebeurt wel meer dan wat aandacht besteden aan pesten als er crisissituaties zijn, verzekert de heer Casier. Heel wat scholen steken er veel tijd in, maar worden moedeloos door de beperkte effecten. Een ander te onderzoeken factor is voor de spreker dan ook waarom het in het onderwijs aangewende materiaal niet werkt.

In de praktijk ervaren centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's) vaak dat elk van de pakketten een soort van bijsluiter heeft over hoe ze te implementeren. Scholen blijken die handleiding veelal niet te kunnen of te willen volgen. Zo worden pakketten aangeboden aan leeftijdsgroepen waarvoor ze niet bedoeld zijn of er worden elementen uit weggelaten omwille van de kost of de moeite. Dat is een duidelijk aandachtspunt. Het CLB stelt dat de implementatietrajecten voor scholen doorgaans veel te lang duren.

Het CLB begon al in de jaren negentig de aandacht te vestigen op het pestprobleem en baseerde zijn aanpak op het toenmalige pestactieplan van professor Van Oost naar Noors model van professor Dan Olweus. Men probeerde de scholen te sensibiliseren en ze ertoe aan te zetten met het pakket aan de slag te gaan. Het is evenwel niet meer geüpdatet of hernieuwd, hoewel voor de heer Casier de inhoud nog steeds staat als een huis. Onderzoek zou dan ook moeten nagaan in welke mate de aangeboden pakketten van elkaar verschillen. De grote uitdaging bestaat er volgens de spreker in te ontdekken waar ze juist niet van elkaar verschillen en hoe ze op een positieve manier toegepast kunnen worden.

Scholen zien zich ook geconfronteerd met het feit dat ouders er bijzonder moeilijk van te overtuigen zijn dat de herstelgerichte aanpak de goede weg is om pesten aan te pakken, al erkent het CLB volkomen de waarde van die methode. Zowel in het kader van het No Blame-model als van het pestactieplan van professor Van Oost kon men al vaststellen dat het zinvol is met de kinderen van een klas waarin gepest wordt, aan de slag te gaan om uit te vissen hoe dat het best wordt aangepakt. Daarbij is gebleken dat zelfs de gepeste kinderen er niet zozeer op gebrand zijn te straffen dan wel om oplossingen te zoeken voor de problemen aan de basis ervan.

Belangrijk in het geheel is de communicatie aan de ouders en hun medewerking aan de aanpak van pesten op school, maar dat is niet zo vanzelfsprekend. Doorgaans verwacht het merendeel van de ouders dat er een fikse straf gekoppeld wordt aan pestgedrag. De hulpverleners en andere betrokkenen weten echter dat die aanpak niet zonder meer werkt.

Het implementatietraject duurt te lang en scholen worden bij voorbaat ontmoedigd als er 'weer' een nieuw pakket wordt aangevoerd. Volgens de heer Casier bestaat de kunst erin dergelijke nieuwe pakketten in handen te geven van de bestaande werkgroep die dat materiaal kan integreren in de bestaande goede praktijken. Van nul af aan zoeken naar de beste methoden en praktijken inzake pestgedrag, is voor een school een werk dat een schooljaar overstijgt. De zomeronderbreking betekent vaak ook dat de reeds verzamelde kennis en informatie rond pesten niet meegenomen wordt en dat de zoektocht van voren af aan moet beginnen. Ook dat aspect moet meegenomen worden in verder onderzoek. Het is een van de factoren waardoor bestaande pakketten niet naar behoren functioneren. Ander werkpunt is het zoeken naar de nodige omgevingsfactoren om wat bestaat op een goede manier in een school te introduceren.

Intervention mapping is sinds acht jaar ook terug te vinden in de vorming voor CLB-medewerkers. In Maastricht zit professor Gerjo Kok mee in de ontwikkelingsgroep rond die denk- en werkwijze. Dat is vertaald naar CLB-schoolondersteuning, een traject dat met de school doorlopen wordt om gezondheids-, pest- en drugsbeleid op een goede manier in de school in te brengen. Scholen blijken vaak af te knappen op het feit dat dergelijke zaken veel langer duren dan ze graag zouden zien. Het CLB moet voortdurend zoeken naar manieren om dergelijk beleid op zo'n manier te kaderen dat de scholen niet het gevoel krijgen dat het een extra werklast wordt of dat het jaren zal duren vooraleer de effecten waarneembaar zijn. De scholen motiveren om voor elke thematiek op de juiste manier aandacht te hebben, is als balanceren op een dunne koord.

Het is op korte termijn vooral zaak van de gemeenschappelijkheid te vinden in alle pakketten met betrekking tot de vele thematieken die aandacht vergen en zo af te stappen van de versnippering van methodieken die ontwikkeld worden voor elk specifiek aspect. Men kan het onderwijs een enorme dienst bewijzen door een gemeenschappelijke stam te vinden voor de pakketten. Daarmee kan scholen de zekerheid worden geboden dat ze door die te volgen voldoende en correcte aandacht besteden aan meer dan één thema. Vooralsnog worden ze overrompeld met signalenlijsten waaraan gedrag getoetst moet worden om na te gaan of ze risico lopen op suicide, op pesten enzovoort. Er zijn zeer veel gelijkenissen, stelt de heer Casier, en dat moet het uitgangspunt vormen. Het is niet nodig om voor elke factor een nieuwe aanpak te ontwikkelen.

De CLB's hebben zich recent toegelegd op het opzetten van chathulp. Vooraf is een beperkt onderzoek bij jongeren gevoerd om na te gaan in welke mate hen een chatlink met het CLB zou interesseren. Een van de spin-off-resultaten heeft te maken met de moeilijkheden die leerlingen ondervinden om pesten bespreekbaar te maken. Dat knelpunt beschouwt VCLB als een sleutel: helpen kan niet als men er niet eens over kan praten.

Leerlingen blijken gewonnen voor een anonieme weg om pestgedrag te melden en gevoels daaromtrent te delen. Ze blijken ook zeer goed te beseffen dat anonimiteit hulp uitsluit, maar durven alsnog niet uit die anonimiteit te treden uit angst voor represailles, voor wat er met de inhoud van hun verhaal gebeurt enzovoort. Er is geen vertrouwen dat de stappen die nadien door CLB en/of school worden gezet, zouden bijdragen tot het afnemen of stoppen van het pestgedrag en, integendeel, nog negatieve reactie zouden uitlokken. De heer Casier begrijpt die ingesteldheid maar al te goed en kadert ze in het licht van hoe pestgedrag zich aan het ontwikkelen is, onder meer bij cyberpesten. Onderwijs heeft er geen vat meer op. Er moet worden nagedacht over hoe men leerlingen kan aanleren om met potentiële problemen, maar ook opportuniteiten van het internet om te gaan. Dat is volgens de spreker ook de limiet van wat de school kan doen. Ze kan niet in begeleiding of sturing voorzien voor alle moeilijkheden met Facebook en dergelijke.

Om met de pestproblematiek om te gaan, is voor de heer Casier een veel ruimer draagvlak nodig. Hij ziet ook stelselmatig de druk op betrokkenen toenemen. Pre-internet kon een jongere het pesten na school even vergeten, maar dat kan niet meer. Het duurt 24 uur op 24 uur, via sms, Facebook enzovoort. Onderzoek moet dan ook mogelijk een tipje van de sluier oplichten rond wat eraan te doen is, hoe het probleem weer beheersbaar wordt.

Het CLB ervaart hoe moeilijk het is om leerlingen te motiveren om een ander gsm-nummer aan te vragen, om een Facebookpagina op te heffen en hun profiel stop te zetten om dan vanuit een positief perspectief een nieuw aan te maken. De heer Casier heeft de indruk dat ze absoluut de negatieve berichtgeving willen oppikken. Hoe kan men dat aanpakken? Soms lukt het, vaak niet.

De impact van sociale media is niet te onderschatten. Het fenomeen heeft zowat integraal de klassieke pestsituatie verdrongen. De spreker oppert dat een boycot van Facebook vanuit de scholen misschien wel de eye opener kan zijn om aan te geven dat er betere

en veiliger socialenetwerkomgevingen zijn om in te communiceren. Voor de Bijzondere Jeugdhulp zijn pakketten ontwikkeld waarmee binnen de instelling wordt aangetoond en aangeleerd dat het mogelijk is een veilige omgeving te creëren voor communicatie met de mensen in de instelling. Voor de bedrijfswereld is Yammer ontwikkeld, perfect gelijkend aan Facebook, maar dermate te beveiligen dat men perfect weet wie zich daar aandient.

Het moet voor VCLB een quasi-must zijn in het onderwijs dat leerlingen behalve het aanleren van educatieve applicaties, ook leren omspringen met sociale media. De ervaringen van de scholen die dat al doen, zijn veelbelovend en nodigen uit tot doorzetten. Als leerlingen inzien welke impact een bericht op hun Facebookprofiel heeft, wie dat allemaal kan zien, dan blijkt dat ze daar geen benul van hebben. Inzicht brengt in dit geval wijsheid over wat ze al dan niet willen. Onderwijs en CLB's van alle netten delen de gevoeligheid voor de thematiek en ook de wens om iets te vinden om de leerlingen die ermee in aanraking komen, op een betere manier te kunnen begeleiden en helpen.

Waarom schieten bepaalde materialen tekort? Waarom slagen ouders, leerkrachten en de omgeving er niet in signalen te herkennen? Men verbindt niet altijd meteen wat er wordt gepubliceerd met mogelijk drugsgebruik, suïcide, automutilatie of pesten. Achteraf met de vinger wijzen naar wat men vooraf al had kunnen doen, levert niets op. Het maakt vaak veel kapot, in de school of de directe omgeving. Onderzoek kan ook daar allicht enig inzicht brengen. Ook bij het aangeven van signalen wordt niet zelden getalmd om in te grijpen. De spreker is ervan overtuigd dat dit niet uit slechte wil gebeurt, maar veeleer door andere factoren die de betrokkenen niet in staat stellen om erop in te spelen.

Wat is er nodig om scholen de bestaande actieplannen te doen uitvoeren zoals voorgeschreven? Met het actieplan Drugsbeleid op School is twintig jaar eerder voor het eerst vastgesteld dat er uiteindelijk bij toepassing enkel nog karikaturen van overbleven. Een van de redenen was dat het te lang zou duren en te veel inspanning zou vragen.

Wat zou de minimale aandacht moeten zijn van scholen voor problematieken als pesten, suïcidegevoelens enzovoort? Elke school neemt die punten ook wel op in het pedagogische project en maakt een stappenplan op. Wat die minimale aandacht moet zijn, vergt in tegenstelling daartoe, wel meer onderzoek.

Vanuit zijn hoedanigheid als hulpverlener meent de heer Casier te mogen stellen dat het cruciaal is dat leerlingen inzake het probleem een belangrijke stem krijgen. Probleemdragers kennen doorgaans minstens een deel van het probleem, maar beschikken niet over de energie om dat voor elkaar te krijgen. Overleg met leerlingen moet duidelijk maken hoe het pedagogische comfort op school eruit moet zien. Leerlingen willen wel praten, maar vragen veiligheid.

4. Vragen en opmerkingen van de leden

4.1. *Tussenkomst van mevrouw Irina De Knop*

Mevrouw *Irina De Knop* erkent als hoofdindiener van het voorstel van resolutie dat het vakjargon haar minder bekend is dan de specialisten. Ze stelt dat haar grote bezorgdheid over het fenomeen pesten relevante toevoegingen kreeg, dat duidelijk is geworden welk onderzoek al voorhanden is en wat het vertrekpunt is.

Het zou verkeerd zijn te stellen dat scholen geen aandacht hebben voor de pestproblematiek, hoort mevrouw De Knop. Met de stelling dat er een gebrek is aan een geïntegreerde aanpak bedoelde zij niet dat er geen aandacht voor het probleem zou zijn. Ook zij is ervan overtuigd dat vele schoolbesturen en -netten zich met de beste bedoelingen over het thema buigen. Wel ziet het lid op Vlaams niveau een niet altijd even gestructureerd beleid. Dat lijken de sprekers ook te bevestigen, stelt ze.

Naar aanleiding van een schriftelijke vraag (*Vraag* VI.Parl. 2012-13, 28 januari 2013, nr. 207) kreeg mevrouw De Knop inzicht in een nota van de Vlaamse Regering van 2012 die een hele rist initiatieven opsomt in verschillende beleidsdomeinen inzake de pestproblematiek. Net als de specialisten moet het lid vaststellen dat er enorm veel gebeurt en voorhanden is qua instrumentarium. Als men van het voorstel van resolutie niet kan uitmaken waartoe ze moet leiden, dan kan mevrouw De Knop van al die instrumenten hetzelfde beweren: waar gaat het naartoe? Het voorstel van resolutie vraagt derhalve om onderzoek, juist om een kapstok te kunnen vinden, om de volgorde der dingen uit te vissen en de niveaus waarop gewerkt moet worden. Dat moet een fundering bieden voor wat er gebeurt.

Het lid kan zich vinden in de stelling van de kinderrechtencommissaris die het nut van evidencebased onderzoek inziet om uit te maken wat werkt en wat niet werkt. Wordt de efficiëntie van alle initiatieven en acties vanuit en binnen scholen ten aanzien van pesten ook specifiek opgevolgd? Worden die gegevens centraal bijgehouden en verwerkt voor verdere analyse en verspreiding?

Pesten moet voor het lid onderdeel uitmaken van een permanent beleid in alle sectoren en niet louter in Onderwijs. Niet elke school heeft een plan van aanpak en als dat er wel is, blijkt het vaak moeilijk na te leven. Hoe denkt men een anti-pestbeleid op school te kunnen incorporeren? Is het eventueel zinvol in dat verband een onderzoeksvraag te formuleren?

Voor de scholeninspectie is een belangrijke rol weggelegd, beaamt mevrouw De Knop. In welke mate hebben de inspectiediensten al aandacht voor het aspect pestbeleid? Wat is er regelgevend nodig om ervoor te zorgen dat het wordt meegenomen in de kwaliteitscriteria?

Vlaams minister Vandeuren liet in hetzelfde antwoord op de schriftelijke vraag weten dat er een tool ter beschikking wordt gesteld 'Pesten en geweld op school: handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid'. Die handleiding zou een solide basis leggen voor preventie en aanpak van pesten en geweld op school. Er is niet naar verwezen door de sprekers. Klopt de bewering en wat ontbreekt er eventueel?

Minister Vandeuren liet horen dat initiatieven vaak vertrekken vanuit een probleemgerichte invalshoek. Is dat een goede manier van werken?

Wat kan een minister van Onderwijs ondernemen om het probleem op een meer doortastende wijze aan te pakken? Het voorstel van resolutie stuurt aan op onderzoek zodat duidelijk wordt wat echt nodig is, maar het lid veronderstelt dat ook de minister van Onderwijs nog stappen kan zetten.

Er wordt geregeld gesteld dat de onderzoeksvragen verfijnd moeten worden. Wat is volgens de sprekers de kernvraag voor een onderzoek?

4.2. Tussenkost van mevrouw Kathleen Helsen

Mevrouw *Kathleen Helsen* merkte op dat het aangeleverde cijfermateriaal zich toespitst op jongeren vanaf 11 jaar. Is dat ook beschikbaar voor de jongere leeftijdsgroepen? Het onderwijs werkt immers anders bij -12-jarigen dan bij +12-jarigen. Leerkrachten hebben andere mogelijkheden om aan de slag te gaan met die jonge groepen dan bij de +12-jarigen, gezien het feit dat een lesuur daar beperkt is tot 50 minuten. Een ernstig probleem is binnen die tijdspanne niet op te lossen, meent het lid. Leerkrachten lager onderwijs werken meer integraal en hebben niet zelden een beter zicht op wie in die klas zit, hoe de verhoudingen tussen leerlingen zijn en hoe ze zich ten opzichte van elkaar tijdens de dag gedragen. Een leerkracht secundair kan veel moeilijker die inschatting maken binnen de beperkte tijd dat ze de klas voor zich hebben. Juist dat inzicht lijkt mevrouw Helsen es-

sentieel in het voorkomen van pesten binnen zo'n groep. Moet er in het onderwijs ook werk gemaakt worden van aspecten van organisatie en professionalisering in die zin? Het lid betwijfelt of de leerkrachten in hun vorming naast inhoudelijke aspecten ook leren de groepsvorming en verhoudingen binnen de groep te beïnvloeden. Leerkrachten in opleiding moeten volgens haar ook leren sturing geven aan een groep, leren managen.

Mevrouw Helsen verwijst in het licht daarvan naar de pakketten die ooit beschikbaar waren onder de noemer leefsleutels. Daarmee moest de leerkracht de groep leerlingen in het secundair leren om met elkaar samen te leven. Eenmaal die fase voorbij was, ontstond de pestproblematiek en bleken leerkrachten amper te reageren. De opdracht van leerkrachten zou derhalve continu niet alleen moeten bestaan uit het overdragen van kennis en ontwikkelen van competenties, maar net zo goed uit het vormen van personen en het managen van de leerlingengroep. Hoe zien de sprekers dat? Het behelst meer dan een beleid uitwerken en een schoolcultuur, en vergt volgens mevrouw Helsen professionals in het werken met jongeren.

Bij de suggestie van een boycot van Facebook en het wijzen op veiliger netwerkomgevingen maakt het lid de bedenking of het wel zo positief is jongeren overmatig te beschermen voor een samenleving waarin ze uiteindelijk toch terechtkomen. Is het niet beter ze te sterken op een andere manier? Zelf ziet ze meer heil in fundamentele begeleiding en nauwe banden met de jongeren.

4.3. Tussenkomst van mevrouw Vera Celis

Mevrouw *Vera Celis* trekt de problematiek van het pesten open en stelt dat die zich ook uitstrekt tot werkvloeren en derhalve ook tussen directies en leerkrachten voorkomt. Dat laatste vindt het lid schrijnend gezien de pedagogische taken van die mensen.

De piek voor cyberpesten ligt bij jongeren tussen 11 en 13 jaar. Pesten maakt een diepe indruk op kinderen. Het functioneren op school en het aandachtig zijn, vallen terug op halve kracht. Hoe slaagt men erin bij te blijven wat het cyberpesten betreft? Zelfs buiten de sociale media evolueren de mogelijkheden van het cyberpesten razendsnel.

Sensibilisering van ouders is cruciaal, zo herhalen ook de sprekers. Uit een reportage in Koppen leerde het lid over de website Ask.fm met 70 miljoen gebruikers waarop over pesten gecommuniceerd kan worden. Hoe blijf je als ouder bij, vraagt mevrouw Celis zich af. En hoe moeilijk is dat dan als leerkracht? Uit ervaring weet ze dat het niet zelden altijd dezelfde mensen zijn die iets wel of niet zien, opmerken of doen. Van leerkrachten verwacht het lid wel dat ze ingrijpen en dus mee zijn.

Mevrouw Celis sluit zich aan bij de vraag hoe men jongeren en kinderen kan wapenen tegen een maatschappij waar ze uiteindelijk niet onderuit kunnen. Wordt er nog een onderscheid gemaakt tussen plagen en pesten. Het is de ervaring van het gedrag die uitmaakt tot welke categorie iets behoort. Mag dat onderscheid nog gemaakt worden? Al meent het lid dat het goed is dat te doen juist om de weerbaarheid van leerlingen op te bouwen.

In het kader van inclusief onderwijs zijn er binnen scholen ook leerlingen met een beperking, met gon-begeleiding (gon: geïntegreerd onderwijs) of een gedragsstoornis, die met pestgedrag heel anders omgaan dan de rest van de groep. Wordt het niet zeer moeilijk om dat binnen het regulier onderwijs een plaats te geven?

4.4. Tussenkost van mevrouw Kathleen Deckx

Ook mevrouw *Kathleen Deckx* vraagt zich af hoe het zit met de -12-jarigen. Kunnen kleuterleidsters al ingrijpen op gedrag of ontwikkelingen ondersteunen die resulteren in positief gedrag? In die leeftijdsgroep wordt het fundament voor toekomstig gedrag immers gelegd.

Wetenschappelijk onderzoek heeft volgens het lid de grote verdienste dat men vanuit feiten kan vertrekken in plaats van veronderstellingen. Moet met de wetenschappelijke bevindingen ook iets gedaan worden op het Vlaamse niveau? Is het niet aan de scholen om aan de slag te gaan met die resultaten? Mevrouw Deckx doelt daarmee niet op de ontwikkeling van materiaal en dergelijke. Ze stelt evenwel vast dat sommige scholen heel doelgericht en specifiek met pestgedrag omspringen en andere niet. Kan dat vanuit het Vlaamse niveau veranderd worden door dingen op te leggen? Of moet de autonomie van de scholen daar ten volle spelen? Hoe kunnen de lokale besturen en de CLB's een inbreng hebben? Er zijn nog andere omkaderende factoren buiten de leerkracht, meent mevrouw Deckx.

In een workshop van de heer Deboutte zag het lid ooit hoe hij leerlingen probeerde bij elkaar te brengen en ooit waren er zogenaamde groene leerkrachten actief die zeer goed werk leverden. Wordt dat systeem nog gehanteerd?

5. Antwoorden van de heer Gie Deboutte

Voor het antwoord op de laatste vraag verwijst de heer *Gie Deboutte* naar de handleiding die hij heeft geschreven, namelijk 'Pesten en geweld op school: handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid'. Deze handleiding is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en op praktijkervaringen. Ze bouwt verder op het Europese preventiepakket dat door de Europese Commissie werd omschreven als een goed praktijkmodel. Dat pakket was het resultaat van het werk van een groep internationale onderzoekers waaraan ook hij heeft kunnen deelnemen. Op vraag van toenmalig minister van Onderwijs, de heer Frank Vandenbroucke, heeft hij gezorgd voor een vertaling en een aanpassing aan de Vlaamse onderwijscontext.

Er is nog discussie over hoe de scholen daarbij het best tewerkgaan. Het implementeren van veranderingen in het onderwijs kost hoe dan ook tijd. Uit reviewstudies die de bestaande modellen kritisch analyseren, is gebleken dat er binnen de meer dan 600 programma's wereldwijd slechts veertig tot vijftig modellen zich lenen tot een wetenschappelijke evaluatie.

Uiteindelijk blijkt het belangrijk om te werken aan het fundamentele klimaat op school en om zich niet te beperken tot de topics pesten en cyberpesten. Het is belangrijk om goede condities te creëren waarin kinderen en jongeren elkaar kunnen ontmoeten en mensen te worden die toegerust zijn om binnen de samenleving te functioneren. Daarenboven kan een aantal preventieve en curatieve zorgsporen worden ontwikkeld. De opdracht van de scholen op dit vlak wordt goed verwoord in de preventiepiramide, een model dat in Vlaanderen is ontwikkeld door professor Johan Deklerck.

Binnen een krachtig beleid is men zich bewust van het belang van een positief schoolklimaat, van zorg en van een effectieve didactiek. Daarnaast is er het algemene preventieklimaat. Leerkrachten moeten binnen de school kunnen terugvallen op een stevige equipe van beleidsmensen die op koers varen en weten wat ze doen. Deze beleidsmensen moeten ervoor zorgen, met behulp van structuren binnen en buiten de school, dat de leerkrachten in hun sterkte kunnen staan. Een leerkracht die een probleem ervaart, hoeft niet beschaamd te moeten zijn om dat ook aan te kaarten. Ook nascholingen zorgen voor die algemene preventie. Als een leerkracht zijn klasmanagement versterkt, dan helpt hem dat

niet alleen om pesten te voorkomen, maar ook om beter les te geven, om zich beter te voelen en om minder snel ziek te worden. Er zullen zeker overlappingen zijn tussen pestpreventie, drugspreventie, verkeersveiligheid en veilig internetgebruik. Er zijn echter ook specifieke tools nodig inzake detectie, sensibilisering en ontrading. Daarop moet de juiste remediërende aanpak worden geënt.

De heer Deboutte is echter geen voorstander van een model dat gebaseerd is op exclusie dat lastige leerlingen afstoot, maar van een aanpak die contact blijft houden met de mens achter de moeilijke leerling. Het is het gedrag dat wordt afgekeurd en dat men probeert aan te pakken. Een dergelijke aanpak kan resulteren in een krachtig beleid.

Op de vraag hoe scholen dat op dit ogenblik aanpakken, kan soms een antwoord worden gevonden in de inspectieverslagen. Het zou goed zijn als dit bij de doorlichtingen systematisch aan bod kwam.

Het is niet evident om hieraan de nodige aandacht te besteden binnen de lerarenopleidingen. Het is nu al niet gemakkelijk om het pakket klasmanagement voldoende uit te werken binnen het curriculum. Gezien de huidige instroom in de lerarenopleidingen zal dat er de komende jaren zeker niet gemakkelijker op worden. Het is wijs om de kaart te beginnen trekken van werkpleklers. In dat opzicht is het jammer dat de mentoren zijn weggevallen.

Op dit ogenblik is er ook onvoldoende aandacht voor de noodzakelijke teamcompetentie binnen het onderwijs. Deze diverse duurzame onderbouwstructuren volstaan echter nog niet. Scholen hebben niet het automatisme om in de spiegel te kijken en na te gaan of ze ook vooruitgang boeken. In heel wat scholen is het beleidsvoerend vermogen relatief beperkt. In die gevallen is het goed dat er opmerkingen komen van de inspectie, de ouders of de schoolraad. Voor de structurele ondersteuning van scholen zijn er krachtiger impulsen nodig. Op dit ogenblik kunnen scholen een beroep doen op medewerkers van de CLB's, maar die contacten zijn te beperkt en vaak hebben de medewerkers ook niet het juiste profiel. Er zijn ook onvoldoende pedagogische begeleiders.

Inzake het pesten is het dus vooral belangrijk om te werken aan een goed basisklimaat in de school en ervoor te zorgen dat er een beroep kan worden gedaan op instanties voor deskundig advies. Voor pesten bestaat er echter niets in die zin. Noodgedwongen wordt er gewerkt met trial and error, maar dat is geen goede oplossing voor mensen die in de problemen zitten.

De HBSC-studie, een internationaal aangestuurd onderzoek, gaat uit van elfjarigen. Binnen de studie over cyberpesten wordt ook naar het gewone pestgedrag gevraagd om te zien of er overlappingen zijn. Op basis van de verzamelde data kunnen echter geen conclusies worden getrokken over andere zaken zoals het groepsdynamische aspect en de impact van de leerkracht. Men moet bijna verwijzen naar de studie van Stevens en Van Oost die dateert van 1994. Er zijn gewoon te weinig data. We hebben meer houvast nodig. Dat kan eventueel gerealiseerd worden binnen een ander onderzoek dat ook op andere topics ingaat.

6. Antwoorden van de heer Bruno Vanobbergen

De heer *Bruno Vanobbergen* zal ingaan op de vraag hoe een antipestbeleid in de werking van de school moet worden geïntegreerd. Hij vindt het geen goed idee om de school wettelijk te verplichten om een antipestbeleid uit te tekenen. In landen waar dat geprobeerd is, is gebleken dat het antipestbeleid vaak dode letter blijft. Hoe dan ook mag de school niet het gevoel krijgen alleen te staan, wat nu nog te vaak het geval is.

Het tijdschrift *Klasse* bevraagt momenteel kinderen en jongeren over het thema pesten onder de vorm van een spel. In februari 2014 wil het met de resultaten van deze bevraging naar buiten komen. Ook Ketnet heeft heel wat teweegebracht met de ‘Move tegen pesten’. Dergelijke initiatieven kunnen zorgen voor een sterkere integratie van het antipestbeleid, en zo krijgen scholen het gevoel dat ze niet alleen staan.

De centrale onderzoeksvraag is moeilijk in één zin te formuleren. Het onderzoek mag niet alleen focussen op het microniveau – hoewel dat het gemakkelijkste is. Ook het meso- en het macroniveau moeten maximaal in de onderzoeksvraag worden betrokken.

Het is misschien de gemakkelijkste oplossing om kinderen en jongeren weg te houden van alles wat gevaarlijk is. De verantwoordelijkheid mag echter niet alleen worden gelegd bij de kinderen zelf of bij de school. Er moet ook worden nagegaan wat de verantwoordelijkheid van de sociale media is. Net zoals in het verkeer ontsnapt wie gevaarlijk is meestal aan zijn verantwoordelijkheid. Daarvan moeten we ons goed bewust zijn.

In het dossier ‘Geweld, gemeld en geteld’ heeft het Kinderrechtencommissariaat stilgestaan bij het verschil tussen plagen en pesten. Dat is een vorm van geletterdheid. Leerlingen moeten leren dat er verschillende soorten van geweld zijn en verschillende soorten van plagen en pesten.

7. Antwoorden van de heer Piet Casier

De heer *Piet Casier* is geen voorstander van inspecties inzake het pestbeleid op school. Misschien moeten de pedagogische begeleidingsdiensten de scholen meer aanspreken op hun psychosociaal beleid. In Nederland werd vorig jaar een wet gestemd die de scholen verplicht om het thema pesten aan te pakken in het kader van het pedagogische comfort. Momenteel wordt onderzocht of dit ook resultaten oplevert. Het was in elk geval de bedoeling om de scholen het signaal te geven dat ze op dat vlak iets moeten doen. Scholen die onvoldoende inspanningen geleverd hebben, kunnen gesanctioneerd worden. Binnen de scholen is er een zekere goodwill om te werken rond psychosociaal welzijn. Er bestaat echter nog geen tool om te toetsen of een school goed bezig is. Het is ook nog niet duidelijk welke kapstukken daarvoor nodig zijn. Zolang dat niet het geval is, kan het niet de bedoeling zijn een school hierop af te rekenen.

De handleiding ‘Pesten en geweld op school: handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid’ is gepubliceerd op de website van het Departement Onderwijs en Vorming. Voor de CLB's en voor de scholen is er geen beter naslagwerk te vinden. Op basis van dat document kan de school kiezen voor een aangepaste werkwijze. Een belangrijk project is dat van de projectverbondenheid dat op een menselijke manier weergeeft hoe men leerlingen kan leren om met zichzelf en met hun medeleerlingen om te gaan. De school moet de leerlingen de kans geven om hun omgeving en hun medeleerlingen zo goed mogelijk te leren kennen.

De groepsdynamica, een vrij algemeen aanvaarde wetenschap, zegt dat er binnen een groep altijd een rol is weggelegd voor het zwarte schaap. Er zal hoe dan ook gespeeld worden in de grijze zone tussen plagen en pesten. Het antipestbeleid kan daar niets aan veranderen. Kinderen moeten wel leren wanneer ze over de schreef gaan. Binnen een groepsdynamisch proces moet iedereen ook leren om eens de rol van het zwarte schaap op zich te nemen. Op zich is dat niet erg: zo wordt men sterker. De vraag is wanneer pesten begint. In eenzelfde situatie zal de ene leerling zich gepest voelen en de andere niet. De leerling die het gevoel heeft dat het over de schreef gaat, is degene die bepaalt wat pesten is. Volwassenen hebben al snel de neiging om de situatie te minimaliseren en om in te gaan tegen het verhaal van de leerling. Dat is het ergste wat men op dat moment kan doen.

Voor de leerkracht is het niet evident om de signalen op te pikken. Zijn belangrijkste job bestaat erin om aan leerlingen te vertellen hoe bepaalde zaken in elkaar zitten. Op dat vlak is de leerkracht competent en moeten de anderen luisteren. Binnen zijn begeleidingsopdracht inzake pesten moet de leerkracht echter in de eerste plaats zijn mond houden. Hij moet luisteren naar het verhaal van de leerling die zich gepest voelt. Hij moet ook aanvaarden dat de leerling de gebeurtenissen op een bepaalde manier ervaart. Hij mag niet onmiddellijk adviezen geven en dedramatiseren. Voor een leerkracht is het niet gemakkelijk om die rol op te nemen.

Het is niet duidelijk hoe dit in de leerkrachtenopleiding kan worden geïntegreerd. Hijzelf werkt met CLB-medewerkers aan de gesprekstechnische vaardigheden die hulpverleners geregeld moeten vernieuwen. Leerkrachten vragen hem soms om dat ook aan hen aan te leren, maar meestal weigert hij dat. Hulpverleners hebben verschillende jaren gestudeerd om hun werk goed te kunnen doen. Die hulpverlenende rol kunnen leerkrachten niet in een paar uren aanleren. Voor een hulpverlenend gesprek met een leerling moet minstens een halfuur worden uitgetrokken. Leerkrachten die daarvoor niet de tijd hebben, houden zich daar beter niet mee bezig. Dan is het beter om bepaalde mensen daarvoor vrij te stellen of om betere afspraken te maken met het CLB. De leerling mag niet de illusie krijgen dat hij begeleid zal worden als men daarin slechts vijf of tien minuten kan investeren. Daarom is het ook heel moeilijk om uit te maken hoe dat in de leerkrachtenopleiding opgenomen kan worden.

Soms krijgt hij de vraag hoe er moet worden omgegaan met pestende kleuters. Hij gaat ervan uit dat kleuters niet pesten. Ze zitten in een ontwikkelingsfase waar ze dingen uitproberen. De volwassene die de kinderen begeleidt, moet ze op de vingers tikken als ze te ver gaan.

Er zijn pakketten sociale vaardigheden voor het basisonderwijs: de leerlingen moeten leren hoe ze met medeleerlingen moeten omgaan. Af en toe gaat het eens mis. Dat was vroeger ook al het geval. Het is zeker niet goed als men uit dergelijke situaties geld probeert te slaan. Hij noemt dat amerikanisering. Als dat de werkwijze wordt inzake pesten, gaan we de verkeerde kant op.

Hoe moeten ouders omgaan met de laptop? Het is belangrijk dat kinderen van minder dan veertien jaar enkel in de living met een laptop bezig zijn en niet in de slaapkamer. Als de laptop al op de slaapkamer staat, is het natuurlijk heel moeilijk om die situatie terug te draaien. Het is niet goed dat jongeren tot 's avonds laat op de computer bezig zijn, zeker niet in die ontwikkelingsfase. Dat neigt naar verslaving. Dat is erger dan een joint roken. Ouders moeten hun kinderen daartegen beschermen. Men moet vooral het gesprek openhouden. Dat komt altijd terug, of het nu gaat over pesten, drugs of het internet. Er moet veiligheid worden gecreëerd om samen met de ouder naar oplossingen te zoeken. Op zich is gepest worden niet erg, men moet vooral leren hoe ermee om te gaan.

Scholen die rond pesten willen werken of andere belangrijke thema's zoals drugs en seksualiteit, mogen niet vasthouden aan lesuren van vijftig minuten. Het is vooral belangrijk dat die vormingsmomenten de moeite waard zijn, dat ze effect opleveren.

8. Replieken

De heer *Gie Deboutte* wil niet dat zijn opmerking over de inspectie tot misverstanden leidt. Het is niet zijn bedoeling dat scholen daarop afgerekend worden. Net zoals bij de individuele leerling is het vooral de feedback binnen een veilige omgeving, die de scholen op een beter spoor kan zetten. Het is een feit dat ze op dit vlak nog wel een tandje kunnen bijsteken. Hij is vragende partij voor een instantie die de scholen helpt bij die reflectie, maar heeft echter niet direct een oplossing. Hij heeft het probleem al voorgelegd aan het

kabinet, het Departement Onderwijs en Vorming, de onderwijskoepels en de CLB's, maar ook dat heeft geen antwoord opgeleverd. Over het algemeen is hij een voorstander van zelfregulering, maar in dit geval werkt dat niet.

Op sommige plaatsen worden de rechten van kinderen en jongeren met voeten getreden. Een escalatie naar zwaardere problematieken en een veramerikanisering moet worden voorkomen. Het onderwijs moet een plek blijven waar mensen met veel plezier met kinderen en jongeren werken. Daarom dacht hij dus aan de Onderwijsinspectie. Hij krijgt vaak de reactie: liever niet. Maar wat is het alternatief? Dat zou een interessante onderzoeksvraag kunnen zijn. Hij is het eens met het standpunt van de heer Casier dat er een tool nodig is die scholen helpt om te kijken waar ze staan en waaraan ze dan prioritair zouden kunnen werken.

Mevrouw *Kathleen Helsen* beaamt dat het momenteel heel moeilijk is om een dergelijke instantie te vinden. Ze denkt echter dat het niet goed zou zijn als de inspectie die rol zou opnemen. Een school krijgt slechts om de zeven of acht jaar bezoek van de inspectie. Dat is onvoldoende als men een tandje wil bijsteken.

De krachten die op dit ogenblik worden ingezet om met jongeren te werken, zijn erg versnipperd: er zijn niet alleen welzijnswerkers, maar ook CLB's. Deze hebben zowel op de eerste als op de tweede lijn een enorme opdracht. De leerlingenpopulatie is toegenomen en de problematieken zijn meer divers geworden, maar het team van de CLB's is niet groter geworden. De CLB's kunnen dus minder aan dan ooit. Ook de pedagogische begeleidingsdiensten zijn onderbemand. Er is inderdaad nood aan een instantie die de expertise heeft om de onderwijsinstellingen op dat vlak te begeleiden, maar omwille van de versnippering lukt dat momenteel niet.

Mevrouw *Irina De Knop* vindt dat de commissie rekening moet houden met het signaal van de sprekers, mensen die dagdagelijks met deze problematiek bezig zijn. Het is belangrijk om snel stappen vooruit te kunnen zetten. Daarom zal ze haar voorstel van resolutie aanpassen op basis van de hoorzitting. Ze nodigt de commissieleden uit om het eendrachtig goed te keuren. Mevrouw Helsen had het over de grote versnippering. De experts weten niet welke stappen eerst moeten worden gezet. Mevrouw De Knop stelt voor dat de experts de koppen bij elkaar steken om samen met de parlementsleden de juiste onderzoeksvragen te formuleren. De emotionaliteit en de authenticiteit waarmee de sprekers dit verhaal hebben gebracht, moeten de parlementsleden hoe dan ook tot handelen aanzetten.

Boudewijn BOUCKAERT,
voorzitter

Kathleen DECKX,
verslaggever